

ВІСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ В БЕРЛІНІ

Berlin C 2, Breite Straße 36, Aufgang 5, Telefon: 51 1214

Виходить щомісячно під редакцією д-ра Зенона Кузелі

Річник VI, № 2 (37)

Берлін, дня 28. лютого 1938

НІМЕЦЬКЕ СЕРЕДНЄ ШКІЛЬНИЦТВО ТА ЙОГО НОВЕ УРЕГУЛЬОВАННЯ

(ВУНІ) Заповіджені обіжником міністерства народнього виховання (міністр - др. Руст) реформи середнього шкільництва вступають у дійсність після літніх ферій ц.р. Суть цих реформ полягає в більшому пристосованню середньої школи до практичних потреб сучасного життя. В основі лежить принцип, що середня школа готує людину до служби державі і цей принцип має бути послідовно переведений при реорганізації навчання. Таким чином узаasadнюється наприклад повна заборона коедукатії, навіть у приватному шкільництві. Завдання жінки в державі инакше ніж мужчини й тому вона має инакше до нього підготовлятися. Лише в зовсім виїмкових умовах (на провінції, у випадках коли бракує дівочої школи) дозволяється на окреме вирішення міністра поодиноким дівчатам відвідувати хлопячі гімназії.

Принцип, що середня школа готує до життя, може здаватися переборщеним десь хочби у західних країнах, де юнакові дозволяється ще цілий ряд літ товктися на високій школі "пізнаючи світ" і де допіру високу

школу трактується як справжню підготовку до життя. Інакше справа поставлена тепер у Німеччині, де вже у старших класах гімназійних юнак у формі хочби такого серйозного підприємства як служба праці втягається у життєві процеси держави. Інтенсивність, якої набрало це життя останніми часами, подиктувало для середнього шкільництва найважливіше новаторство: скорочення часу студій з 9 до 8 років. Державі зараз неможливо чекати довго молодого нарізку. Але декретуючи скорочення шкільної науки очевидно мусіла реформа в першу чергу подбати про те, щоб таке скорочення не відбилось на рівні інтелігентности учнів. Це значить інтенсифікацію шкільного навчання, а рівночасно і його спеціалізацію.

Вже від четвертої класи середньої школи звичайного типу мають учні вибрати собі спеціальні групи предметів, яких є дві: математично-природнича з модерною мовою або гуманістична з класичною мовою. Обов'язковою чужою мовою є англійська; учні першої групи мають звертати особливу увагу на точні науки; з них вони складатимуть іспит зрілости, а крім того мусять вони докладніше студіювати французьку мову. Учні гуманітарної групи вчать англійську і латинську мови та звертають більшу увагу на історію, літературу і под. Для всіх хлопців учнів всіх середніх шкіл Німеччини зобов'язує на протязі цілого часу навчання щонайменше 4 години руханки тижнево. Це останнє заарядження стосується і до по-затім менше зачеплених реформою гімназій класичного типу, які зберігають весь дотеперішній обсяг наук і не мають спеціалізацій. Класичних гімназій стосується тільки ще загальне скасування післяполуденного навчання. Це останнє не можна не повитати, як особливо доцільне заарядження. Вже давно видатніші педагоги всіх країн висловлювались проти післяполуденної науки, яка тільки вимучує підростка, не приносячи йому

добі від 8 ранку до 1 - 2 пополудне.

Для дівочих шкіл усіх типів характеристична сильна увага присвячена домашньому господарству, шиттю та варенню, далі навчання медицини, принаймні у програмі несення першої помочі. Обовязкова руханка вносить для дівчат 2 години тижнево.

УКРАЇНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО В ОСТАННЬОМУ ПЯТИЛІТТІ

(1932 - 1937)

(ВУНІ) Коли хочемо говорити про наукові надбання українського мовознавства в останньому п'ятилітті, то мусимо поневолі обмежитися до них по цьому боці Збруча, бо Східня Україна, т.зв. УССР, йде з цього погляду велетенськими кроками назад. Погром українства, зокремаж української мови й мовознавства в царстві Сталіна після відомого процесу "Спілки Визволення України" в 1930 р. потягнув у висліді припинення добрих доточасних мовознавчих публікацій і словників, ліквідацію поодиноких мовознавчих комісій при Академії Наук у Києві й врешті запроторення чи смерть кращих українських мовознавців, як Ол.Курило, Вс.Ганцова, Гр. Голоскевича, П.Бузука й ин. На мову в Советській Україні можна тепер глядіти тільки з двох аспектів: яфетичної теорії Марра й "наближення" української мови до "мови революції й всесвітнього пролетаріату", до московської мови. І) Осмислом цим вимогам йде назустріч офіційний орган новоствореного "Інституту Мовознавства" - "Мовознавство" (досі 8 зшитків) із співробітниками - поборниками "націоналізму й контрреволюції в мові" А.Хвилею (жид), Н.Кагановичем (жид), В.Бабаком, О.Безкровним, М.Калиновичем, Н.Ліперовською і ин. В тому самому напрямі редактовані всі "праці" советських мовознавців, як напр. К.Німчинова "Проти націоналістичного шкідництва в складні української літературної мови" і ин.

Поза Советською Україною більш або менш продуктивно розвивається українське мовознавство в таких осередках: Львів, Ужгород, Прага, Краків, Варшава, Берлін і ин.

Розмірно найбільш уваги й праці присвячено українській фонетиці, зокрема діялектології й фонетиці й діялектології. І так накладом Українського Наукового Інституту в Варшаві вийшла в 1933 р. цінна "Карта українських говорів" І.Зілинського з поясненнями. Він дав теж цікаві монографії з лемківського говору (про село Явірки, про східню межу Лемківщини), що разом із працями Н.Шемлея й З.Штібера, підносять немало доточасний стан наукових дослідів над цим говором. Зілинському належить теж основна праця про фізіологію української мови та її фонетичні відміни п.н. "Опис фонетични язика українського" (в Кракові 1933), а М.Пушкарєві про "Наймолодша паляталізація шелестівок в україн-

В) Вичерпний образ поневолення української мови в УССР дає праця Р.Смаль-Стопського "Українська мова в Советській Україні" (Праці Українського Наукового Інституту, т. XXXIV), Варшава 1936.

ській мові" (Варшава 1932): Бойківському говорі присвятила свою докторську дисертацію З.Рабій; йому присвячені статті в самбірському "Літописі Бойківщини" А.Княжинського, Я.Рудницького, Ю.Кміта (словник А - Ж) й останньо М.Парипівної. Гуцульськими говірками займається І.Янів, а над закарпатськими працює І.Панькевич І). Полісся, його західню частину в Польщі, досліджує В.Курашкевич (Люблинщину), а цікаву й варіювану працю про білорусько-українську межу п.н. "Загадне не яzikове Поділля" дав Л.Оссовський. У Берліні видали М.Фасмер і Н.Наконечна 4 українські говорі тексти, що знаходяться в "Інститут фір Ляутфоршунг", награні на грамофонні плити. Для повноти треба ще згадати, що кінчиться друкувати в Варшаві праця Пшепюрської (учениці Зілинського) про надсянські говірки й у Львові саме вийшов вибір з українських діалектичних текстів Яр.Рудницького ("Українська мова та її говори").

Другий Міжнародний Зїзд Слyвiстiв у Варшаві в 1934 р., що в ньому взяли участь і українські мовознавці, звернув увагу на проблему взаємин української мови з іншими слов'янськими. Забрав у цій справі голос сеніор українського мовознавства академик Ст.Смаль-Стоцький, підкреслюючи ще раз своє становище проти т.зв. "праруської" мови 2). Цій самій проблемі була на Зїзді присвячена доповідь К.Чеховича 3). Справу польсько-українських мовних взаємин порушив на зїзді Ів.Зілинський 4), а церковно-слав'янські впливи на українську мову Е.Грицак. Українську граматичну термінологію зіставляв там таки з іншими слав'янськими чеський учений М.Вайнгарт. Окремо від зїзду стоїть праця Д.Дорошенка "Дойче Елементе ім Україніншен" 5), що корисно відбиває від такихже праць І.Шаровольського і Д.Мелудька.

В загальному українське мовознавство останнього п'ятиліття характеризує перевага монографічних праць над синтетичними. Це позначається виразно в ділянці морфологічних дослідів над українською мовою. І так, на згаданому вже слав'янському зїзді Р.Смаль-Стоцький опрацював доповідь про значіння українських прикметників, В.Сімович про появу "в" після приголосівок у минулому часі типу читає, знає 6), І.Ковалик про функції приростків і вербальні аспекти в українській мові, Яр.Рудницький про наростки -ище, -сько, -сько в українській мові. Монографічний характер мають і інші морфологічні праці, що появились в рр. 1932-1937, як нпр. В.Сімовича про морфологію українських прикметників, І.Огієнка про форми інструменталія типу: руков і ин., Гр.Ілінського про закінчення датива -ові і ин., И.Шемлея про інструменталь одн. на -ом у жіночому роді, про прислівники на -о, -е і ин. Ці й тим подібні праці дають розв'язку деяким сумнівним справам, що їх у синтетичних працях, головню граматиках роз-

1) Поміщена в III-томі видавництва "Ческословенська Властїведа" стаття Геровського про закарпатські говори дещо тенденційна й тільки частинно видержує критику.

2) Доповідь видрукувана у присвяченому зїздові 155-томі львівських ЗНТШ.

3) Доповідь видрукувана в новому журналі Семінаря Слав'янської Фільології при Греко-Католицькій Богословській Академії у Львові "Слово", де м.и. помістив свою працю про завдання славїстики проф.Ст.Смаль-Стоцький.

4) ЗНТШ, т.155.

5) Германославїка 2

взяти було годі з уваги на ширину матеріялу. Не дасться одначе заперечити, що така праця в деяких випадках наближається до причинкарства.

Окремі монографії присвячені пам'яткам українськoї мoви. Тут треба назвати В.Курашкевича про галицько-волинські грамоти з ХІУ до ХУ стол., В.Лева про український переклад хроніки Мартина Бельського (Варшава 1935), І.Огієнка про Євангеліє з р.1560, про Тріодь з р.1734 і ин., Я.Янува про словник гуцульського діалекту з р.1847 й ин. Фільольогічно видали тексти м.ин. К.Г.Маєр ("Слово о полку Ігоря"), В.Романовський (народні оповідання з 1606 р.) й ин.

В ділянці ономастичних студій головно в гомонімії після важливих праць В.Сімовича не появилось нічого замітнішого. Більше зацікавлення виявляє топономастика; І.Свенціцький займається назвою "Русь", С.Шелухин назвою "Україна", Яр.Рудницький дає монографії галицьких назв (досі: Кульчиці, Самбір, Стрий, Тереховля) й опрацював, як докторську дисертацію топономастику Бойківщини (саме в друку). При цьому треба назвати принагідних збирачів топографічних матеріялів В.Сольчаника, Ю.Кміта, Е.Грицака, О.Цинкаловського й ин., що їх матеріяли вже здебільшого опубліковано в періодичних журналах ("Літопис Бойківщини", "Рідна мова").

Розсєві практичного, дидактично-нормативного мовознавства пособляє в великій мірі варшавський популярно-мовознавчий місячник "Рідна мова" під редакцією І.Огієнка. Крім багатьох ріжнородних статей на теми мови вона приносить окремі книжечки як числа "Бібліотеки Рідної мови". Крім цього багатько практично-мовознавчих статтів, а то й окремих випусків вяжеться з іменнями В.Сімовича, К.Кисілевського, А.Лотоцького, Утрина-Безгрішного, М.Семчишина, Я.Рудницького й ин.

Розмірно мало зацікавленє загальним мовознавством. Тут можна назвати цікаві праці оперті на основах функціонального мовознавства пок. А.Артимовича (помер 1935) про потенціальність мови, про фонєми, про літературну мову, про чужі слова й письмо та ин. Загальним мовознавством цікавиться теж "Лінгвістичний гурток" при НТШ у Львові.

Найменше зацікавлення виявляє мовознавча бібліографія. Несистематичну реєстрацію новин українського мовознавства в "Рідній мові" починає заступати "Українська Книга", що реєструє появи на мовознавчому полі. Не можна тут не згадати про бібліографію української мовознавчої бібліографії, що її приготував Е.Ю.Пеленський в "Рідній мові"; та всеж у цій справі дослідник приневолений звертатися або до "Рочника Славістичного" або до "Індогерманішес Ярбух". Наприкінці згадаємо ще, що на Закарпатті вийшла в 1937 р. цікава книжечка: "Граматика й правопис української мови" Ярослава Неврлі, в Італії (Неаполь) "Граматика українська теоретико-претіка" Євгена Онацького. Довідуємося останньо, що у Львові приготує новий підручник граматики української мови проф. В.Сімович і що друкується шкільна граматика дра К.Кисілевського.

Коли синтезувати огляд українського мовознавчого руху в 1932-37 рр, то треба підкреслити тут передовсім гін до аналітичного опрацювання поодиноких проблем, а також переріст деяких мовознавчих ділянок (напр. фонетика, діалектольоґія, морфольогія) на школу інших (складня).

При всьому враже велика розмірно кількість молодих adeptів мовознавства, нових імен, що з них деякі можуть робити добрі надії.

Коли ж узяти цілість невідрадного положення, в якому найшлася українська наука в останніх часах, головно з матеріальних причин, то треба признати, що українське мовознавство не тільки, що не остається позаду, але успішно вибивається на одне з перших місць між іншими ділянками українознавства.

УКРАЇНКА В НІМЕЦЬКИХ ВИДАННЯХ

(ВУНІ) Коли зпоміж всієї чужоземної україніки цікавляться українці найбільше всього власне українікою з Німеччини, то цьому не мусить ніхто дивуватися. Східні землі України відрізані від культурного світа червоно-московськими кордонами і постійним московсько-большевицьким терором. Від чужоземної україніки ведуть до підсоветських українців лише два шляхи. Один через советсько-московську цензуру, другий - через приватно-приховані й проблематичні звязки. Проте навіть сама офіційна советська преса часом признається, що - всупереч усім большевицьким заборонам і перешкодам - доходять инколи й до підсоветських українців деякі вістки про помітний зріст українознавчих видань на чужих мовах в Європі. А на західньо-українських землях і в головних осередках української еміграції стає чужомовна україніка доступною для широких мас читачів - з вісток і переповідань в періодичній українській пресі. Остання послуговується в цьому відношенню як власними дописувачами, так і короткими поданнями з пресово-інформаційних українських бюлетенів, що існують вже в низці столиць світа. Уже навіть побіжне познайомлення з переповіданнями української преси щодо україніки показує маркантно, що н і м е ц ь к о ї у к р а ї н і к и п і д х о д я т ь у к р а ї н с ь к і д і я ч і п р е с и д у ж е у в а ж л и в о. І це зовсім природньо! Ніякий великий народ з цілого світа не мав дотепер стільки позитивного впливу на українське життя, як власне народ німецький. Значне поширення знання німецької мови серед українців відіграє тут також важливу роль. Розріст культурно-політичного надбання сучасної Німеччини ділає сьогодні вже і на найбільш віддалених від Німеччини теренах. Щож казати про близькі сторони? На тих українських землях, які опинилися поза безпосереднім досягом московсько-червоного терору, сприймання нових духово-культурних течій Європи зросло в останніх часах дуже значно і постійно зростає. З суцільнішим вростанням українців у культурно-європейський світ стає ближчою до українців і сама Європа. Найближче всього мають українці до Європи - німецької. Тому й не диво, коли німецькою українікою цікавляться українці звичайно найбільше.

Цю обставину хочемо ми особливо підкреслити, складаючи наш черговий огляд україніки в німецьких виданнях. Ми хочемо цим зясувати м. ин. те, чому нам доводиться инколи зупинятися подекуди довше і над такими творами, які можливо не викликають особливо великого зацікавлення українців, поскільки зявилися на мові не-німецькій. Це торкається в першу чергу твору Гергарда Ш у л ь т ц е - П ф е л ь ц е р а: "Ді Гроссе Гренце". Книжка ця вийшла перед кількома тижнями в берлінському видавництві "Зафарі-Ферляг" і має 379 сторін, 12 карток з обабічними ілюстраціями та наприкінці тексту - 2 мапки. Назва книжки "Великий кордон" має вказати на те, що її предметом є широка смуга просто-

до Бендер, - великий кордон з народів і держав на окраю Європи. Про цей "окрай Європи" написав перед роками відому книжку ("Ам ранде Ойропас") Гайнріх Койц, автор повісти з української визвольної боротьби - "Штіллес Ліхт, Гелібтес Лянд". Твір Г.Шульце-Пфелльцера є так само репортажними увагами "Ам Ранде Ойропас". Епігонівський характер цієї нової публікації (прозраджений подекуди і підзаголовком) свідчить також про певну "моду" на сходознавчо-репортажну літературу. Г.Койц походить зі Шлеска, а Г.Шульце-Пфелльцер народився кслю східно-пруського Айдткунена, там де перетинаються звичаї і психіки трьох народностей: німецької, литовської й польської. Студіював він м.ин. (1912/1913) у Відні, звідки вчав і до Галичини.

Одна дев'ята частина книжки Шульце-Пфелльцера присвячена Україні. Цей розділ (288-330) названий як "Визвольна авантура України". Про українців або про їх поодинокі терени є мова і в інших розділах книжки, зокрема коли німецький автор пише напр. про Бессарабію (353-357), про т.зв. "автономну советську Молдавію" (360-362) і т.д.

Про недавню визвольну боротьбу України пише німецький автор не без певного співчуття його; його принагідно-побіжні виводи й характеристики ("Штрайфціге") не позбавлені ні мальовничості, ані дотепности; проте чогось нового або оригінального годі в них дошукатися. Таких репортажів понаписували про українську визвольну боротьбу чимало й деінде в Європі, здебільшого власне ті, що ніякого істотного стику з національною українською дійсністю не мали і які справжньої України з віддалі і з неукраїнської літератури пізнати не могли.

Шульце-Пфелльцер повторює в своїй книзі деякі дотепи і легенди. Є там і згадка про придворно-любовну авантуру Мазепи ("авантурничої постаті"), і про галицьких українців, як про австро-угорських зрадників (така чутка була пущена на початку війни поляками), і про гуцулів, як індіанців Європи і здогадних людожерів... Гетьман Скоропадський походить, мовляв, з роду Мазепи. З Гоголя хоче Шульце-Пфелльцер зробити "найславнішого" українського поета, що "також" писав на російській мові... Трагізм недавньої визвольної боротьби, яку поза всім іншим малює німецький автор справді плястично, поширює Шульце-Пфелльцер немов якесь зачароване прокляття на цілу українську дійсність і на майбутність українського народу. Велика скількість українців (в книзі їх є лише "понад 30 мільйонів") і велика розлогість просторів України служать найслабшою сторінкою українців. Маленьку українську державу або якесь там "Пуффертериторіум" створити булоб, мовляв, не так тяжко. Але - здобути українську державність, що малаби стати великодержавою? Українці не мали до цього перед 20 роками ні внутрішніх, ані зовнішніх можливостей. - "Атаман" Петлюра є для німецького автора послідовно-відважним героєм, проте наскрізь - трагічною постаттю, яка, посідаючи характер борця, не мала щастя переможця... Був він - ідеалістом, що забагацько довіряв світові. - По синьожовтій українській державі залишилося коротке оп'янення з дуже болючим протверезінням. Трагізм цієї народности полягав у величезній скількості її людей та у величині її просторів. Бож великі державні завдання, які відповідали цим розмірам, не могли бути виконані власними українськими силами. Не вистарчала для цього історична підготовка. Можливо, що цей великий народ ("Гросфольк") буде завжди відказаний на чужу допомогу і зверхність, - хоч з огляду на це він не потребує зовше жити під большевицькою нагайкою. По таких одчайдушних і розпучливих напруженнях простяглася над українцями насамперед

Ось так приблизно закінчив Г.Шультце-Пфельцер свій розділ про "визвольну авантуру України", себто про недавній визвольний зрив української нації.

Переходячи до лютневої україніки в німецьких журналах, зупиняємося з особливою приємністю над берлінським місячником "Дойче Пост аус дем Остен", якого редактором є відомий публіцист др.Карло фон К і г е д ь г е н. Видає цей часопис з доручення "Союзу Німців з Росії" др.Мозеф Г а й г е р. Одноразовий наклад журналу 995 примірників. Призначений він для членів згаданого "Союзу Німців з Росії", що об'єднує 13 філій в Німеччині і 1 - в Данцігу та гуртує 8 товариств поза Німеччиною (Бразилія, Болгарія, Естонія, Каліфорнія, Канада, Манджу-Куо, Парагвай і Північна Америка).

В лютневому числі (№ 2) органу російських німців торкаються України три статі. Диплом-агроном др. Ф а а т ц розбирає питання про ролі німецьких колоністів у народньогосподарському піднесенні Степової України ("Новоросії"). А М е р г е н т а л е р подає (стр.16-18) цікаву характеристику часопису німецьких колоністів у Одесі - "Одессаер Цайтунг". Заснований 1.січня 1863 року Люісом Нітше виходив цей часопис приблизно до 1877 р. три рази на тиждень. Російська влада заснування часопису підтримала субвенцією (1000 рублів од Одеської управи міста); а цар Олександр II. подарував редакторові "Одессаер Цайтунг" - Вальдові перстень з діамантами. Від 1877 р. виходила "О.Ц." як позапартійний щоденник. Скількість її накладу подається від 5000 до 10.000. Подана А.Мергенталером характеристика спирається на кількох доступних йому примірниках "О.Ц." з 1911-1913 років. Цікаво, що ця німецька газета в Одесі мала в передвоєнній добі низки своїх закордонних кореспондентів. З Берліну дописував до "О.Ц." м.ин. відомий українцям Аксель Шмідт.

Особливе зацікавлення викликає в тому ж журналі стаття д-ра Йозефа Г а й г е р а (видавця) про "Ідеал краси у нас та на Сході - у росіян, українців та у грузинів"(стор.6-10). В расовому відношенні протиставить др.Гайгер українців, як суцільніший тип, - росіянам. Останні мали лише тонку нордійсько-панівну верству і расово цілковіто відмінну народню масу. Обидві вони не злилися до купи. А серед українців таке злиття настало і то дуже рано, бо панівно-нордійська верства була в Україні ширшою і більше расово спорідненою з народніми масами. Це злиття обох расових чинників привело до народньої єдності, якої соціологічне побудування відноситься до вільного козацтва. Серед українського народу нема гострого суспільного зріжничкування і тому його ідеал краси сприймається ним, як це рідко буває, наскрізь одностайно. Карі очі, чорні брови і темне волосся - служать пристрастю української людини. Цю пристрасть передають і розкішні українські пісні і повна ніжності народня поезія. Козак з "Попа гаем" служить німцеві прикладом так само як і уривки з віршів Шевченка або з "Тараса Бульби" - Гоголя. Гайгер порівнює український ідеал краси зі сербським і приходить до висновку:рішає в обох випадках перевага динарського елемента в народній душі.

Чимало україніки знаходимо, як звичайно, і в лютневому числі журналу "Ост-Ойропа", про який згадували ми в наших попередніх оглядах. Біжучі події в Східній Європі висвітлює в цьому журналі з ґрунтовною докладністю сам редактор - др.Вернер М а р к е р т, генеральний секретар "Н і м е ц ь к о г о Т о в а р и с т в а д л я

студій Східної Європи". В згаданому числі є мова про "20 років Советської України" (стр.355).

Щодо німецької щоденної преси, то ми можемо тут зупинитися над двома статтями. "Фелькішер Beobachter" надрукував 5. лютого допис свого варшавського кореспондента під заголовком "Кат Советської України" "18 років на становищі". Мова йде про Петровського. А в "Берлінер Берзен-Цайтунг" з 27. лютого надруковані подорожні вражіння Артура Райса, з його "Фарт дурх Остполен". Німецький подорожній висловлює своє здивування і в підзаголовкові: II мільонів мешканців - 49 фабрик! Він зупиняється на відносинах від Вільни до Львова. Пише про Полісся, про Волинь і згадує про Тернопільщину. Цілий суходіл на сході Польщі - аж до советського кордону має свій власний закон. Цей закон примітивний і називається - сила. Суходіл постачає слабому менше охорони, ніж зріжничкований краєвид. Тому дужчому й більш обдарованому щастям дає суходіл все, що він... хоче взяти. Так було там завжди, відколи історія знає ті східні землі і так само було там напр. ще перед закінченням польсько-большевицької війни і перед визначенням польсько-литовської "демаркаційної лінії".

Східні воєводства заселені дуже рідко. На Поліссю густота населення приблизно 31, а в луцинецькому повіді навіть 19. Нужда, особливо на Поліссю і на Волині, для західно-європейських понять - не до уявлення. Умови існування там примітивні. Відсоток анальфабетів на Поліссю хитається між 40 і 60. На сході Польщі відбуваються напружені змагання двох народностей. Українці мають більший приріст населення. Це - найміцніша зброя. Німецький журналіст покликається тут на тезу кенігсберзького професора Клео Пляєра, що мовляв, в боротьбі народностей найстихійнішою силою є жінка, яка родить, і що найбільші побіди (етнографічно М.М.) на прикордонних теренах здобуваються в ліжку родильниці...

Німецький дописувач зупиняється далі і над українським кооперативно-господарським рухом, і над сучасним положенням української молоді в Польщі, і над деякими іншими проблемами. Східні області Польщі налагодвані, мовляв, проблемами, на які ледви чи існує відповідь і які всеж будуть рішально впливати на майбутнє польської держави.

М. Масюкевич

УКРАЇНСЬКІ СПРАВИ В ІТАЛІЙСЬКІЙ ПРЕСІ

(ВУНІ) Поруч з Німеччиною Італія є одинокою світовою державою, з якою Україну вяжуть незвичайно глибокі культурні звязки без тої тіни, що на них кидає спогад основних політичних розходжень чи навіть збройних конфліктів. Колиська європейської культури, що в основі відріжняє українського народнього духа від кочового азійського, від печенігів до большевиків, Італія, тільки через непереможний опір тоді ще значно сильнішого союзника не стала також кадрово сорокатисячної української армії, яка може булаб рішила противобольшевицький бій за Україну і Європу. Вдячно згадуючи німецьку кров пролиту в українській визвольній боротьбі, не слід нам забувати й одинокої поміж державами антанті, яка їхній клич самовизначення народів хотіла ввести в життя у відношенні до нас. Політика не є ділянкою "Вістей", але на полі культурних інформацій і взаємин стараємось спричинитись скромними причинками до оживлення зносин Українців з народом відновле-

ної імперії.

Ласкавості проф. Лавра М а й н а р д і, директора архіву студіювання сепаратизмів, іредент і ревізіонізму (АССІР) завдячуємо цей матеріал, кругло 40 статей, зібраних з часописів і періодиків з часу головно від листопада 1937 до лютого 1938 включно. Цікаво, що дотичні часописи не тільки з самої Італії, але й з острову Родос, з Тріполіс, Могадішо, Туніс, Алессандрія, навіть із Сідней в Австралії. Більшість цих статей (55 - 75%) відноситься до положення українського народу під большевиками; наставлення гостро протибольшевицьке, назва "Україна" майже все в заголовку статей.

В осередку зацікавлення в 6 перших статтях виарештування членів українського уряду з Бондаренком на чолі та масові арешти й заслання. 1) Е к о д і Б е р г а м о 25.3.37 Коспіраціоне мілітаре скоперта (відкрита) ін Україна. Подас про військову змову Григоренка, Зінченка й товаришів проти Ворошилова і Сталіна, про арешт 89 вищих військових та зростає між комуністами на Україні та Сталіном напруження. 2) І л ь Д ж о р н а л е д, О р і е н т е, Алессандрія в Егіпті 25.ІІ.37 Іль пресіденте делль Україна сарebbe джа стато уччізо ін карчере (мовляв, вже вбіто його в в'язниці). Згадує крім Бондаренка про зріст терору і масові екекуції, тащо двічі в тиждень вивозять з Києва засланців на Сибір, часто потягами по 60 вагонів; також про релігійні переслідування і зростаєчий опір. 3) С о м а л і я Ф а ш і с т а, Могадішо І.12.37 Ль арресто ді Бондаренко, пресіденте делль Консілійо д'Україна. Розказує про кареру й кінець колишнього безпризорника; передає зміст одної статі Криленка в "Ізвестіях" про виконування смертної карі. 4) І л ь П і к к о л ь о, Рим 18.12.37 Трента мілья (30.000) персоне аррестате е депортате ін покі месі (за кілька місяців) ін Україна. Іль терроре ін Україна. За пів року 30.000 засланців; масові арешти теж членів уряду. ГПУ з Леплевським при владі. 5) І л ь Г а д з д з е т т і н о, Венеція 18.12.37 Ля рівольта ін Україна. 30.000 депортаті. Подас ближчі дані про згадаєні вище події з призвишами, теж Бондаренка; згадує процеси за саботаж у хліборобстві та в копальнях вугілю. 6) М е с а д ж е р о, Рим 18.12.37 Ль Україна сотто іль тальоне (під п'яток) делля ГПУ. Як вище, називаючи округи в яких були "саботажі".

У цих шести статтях переважає ще первень так би мовити сенсаційний: арешт премера, тисячі засланців і т.д. Але в статті 7) І т а л ь о - А в с т р а л і я н, Сідней 20.ІІ.37 Іль футуро (будучність) делль Україна, вістка про переслідування і розстріли коротка; зате підкреслено західні традиції українського народу та його ненависть до Москви. Цікава посилка на заяву "Фелькішер Веобахтер", що відірванія України від Совітського Союзу незвичайно поправилоби політичне й господарське положення в Європі. Широко обговорює українське питання 8) В о л ь о н т а д' І т а л і я, Рим І.ІІ.37 Версо ль індепенденца делль Україна? Російсько-монгольський похід на винищення українців, на військових мапах зазначують хрестиком села, що вже власне зникли з поверхні землі. Скаженість совітської преси свідчить про зростаєчий національний опір, який в історії перемагав російські й польські спроби. Тайні націоналістичні організації, націоналізм вже й у комсомолі, в армії та фльоті, в колхозах; підносить голову українське робітництво, інтелігенція ж усе готова - за батьківщину. Бунти. Тому СССР і не відважується на зовнішню війну.

Найбільший відголос викликує премера

Зміст промови коротко передало 14 часописів досить однозгідно хіба що в двох останніх нема того звороту, що в усіх інших повторяється та якого, до речі, промовець у тій формі не вжив, а саме, що більшовицьким поглиблюванням антагонізму між (пануючими народами і) національними меншинами стараються ослабити дотичні держави. Цей відголос доказує, що і в сьогодняшній добі деякого зменшення ваги парламентів промова на таким форум може викликати порівнюване велике враження. Були це слідуєчі часописи й статті: 9) Л'в Амброзіяна, Міляно, 13.І.38 Ле барбара політика делля Руссія советіка денунціята аль мондо (відкрита перед світом) да ун сенаторе україно. 10) Л'в Італія, Міляно (як і всі дальші крім № 22 - 14.І), Ле традиціоне кондіціоне делля Україна. 11) Л'в Л'яворо Фашіста, Рим, Ле Україна советіка е sottoposta ad inavdite (виставлена на нечувані) torture. Дікіраціоне ді ун еміненто (визначного) парламентаріо україно 12) Л'в Оссерваторе Романо Ле Оппрессионе делля Україна денунціята адля камера полякка 13) В'енеція Фашіста, Уна денунція делле atrocità (жорстокости) ін Україна делля диттатура делля пролетаріате 14) Іль Гадздеттіно, Венеція, Денунція делле atrocità советіка ін Україна 15) Коррієре Еміліяно, Парма, Ле Україна оппресса даі комуністі руссі 16) Екко ді Бергамо, Іль мартіріо делля Україна советіка. Ле atrocità делля диттатура русса. 17) Гадздетта ді Медззоджорно, Барі. Ле atrocità ін Україна делля диттатура русса. 18) Превінчія ді Болцано в статі Леї оррорі (втрахіття) делля політика ді репрессіоне делля Кремліно нелль ракконтіо (в сповіданню) дун еміграто україно. 19) Коррієре Істріяно, Поля, Іль попольо (нарід) україно sottoposto a inavdite (під нечуваними) torture даі Советі. Прочізо аккузо (оскарження) а Моска делля rappresaglie делля Україна нелля Коміссіоне деллі Естері (заграничних справ) полякка. 20) Л'в Ізоля, Сассарі, Ксеме (як) і Советі страціано (роздирають) л'в Україна 21) Мессаджеро ді Роді. Іль терроре большевіко ін Україна 22) Оссерваторе Романо 4.ІІ. Ле сітуационе деллі Україна е делле міноранце (меншини) нелль УССР.

Дві статті з 21.січня 1938 широко передають зміст меморандуму Прокоповича, "премера українського уряду" витисненого більшовиками на чужину, до держав протаккомуністичного пакту: 23) Авв'еніре ді Тріполі, Ун массаджеро деллі Україні оппрессі інвіято алля націоне делль фронтіе антикомуністе 24) Уніоне, Туніс, Дісперато (розлучились) амелло алде націоні антикомуністе деллі Україна оппресса далля ф'ерочія (звірськість) большевіка. Цікаве, що оба часописи з державно, чи бодай національно італійських колоній. Навпаки про двацятитіття проголошення української незалежности неходимо статті в чотирьох столицанх часописах та в однім провінціалнім. 25) Іль попольо ді Рома з 1.лютого 1938-у статті "Нелль ХХ Аннуале делль індіпенденца (річницю незалежности) україна" згадує влашторане в секціі для студентів-чужинців три університетські групи фашистичній з ініціативи українських студентів. Називає вигадніших присутніх і подає коротко перебіг свята. Подібно: 26) Л'в Авв'еніре ді Італія, Рим, з 2.лютого під тим самим титулом і так само 27) Мессаджеро, Рим тільки текст в останніх дуже короткий. Довша стаття в 28) Люче, Варесе з 4.лютого "Іль 20-о Анніверсаріо делля проклімаціоне делль індіпенденца Україна", згадує святкування одним реченням, натомість переловідає коротко історію української боротьби з більшовиками і католіками, які в сьогодняшній добі стараються ослабити Україну.

креслення нещирости й ворожости Керенського й Леніна до України, жорстокости большевиків (різня 20.000 українців у 3 дні) та переваги в Денікіна протиукраїнських настроїв над міркуваннями протибольшевицької доцільности. Наставлення статті до України наскрізь прихильне. 29) Р однім римським часписі стаття під заголовком: *La grande guerra (велика війна), l'auto-decisione dei popoli (самовизначення народів) e la questione ucraina*, реферує промову проф. *L. M a i n a r d i*. Він говорив з нагоди 20-річчя проголошення української самостійности, про відношення центральних держав і антантських до України та до проблеми самовизначення народів взагалі. Доказував зрілість Українців до самостійної державности, вживаючи аргументів з історії, етнографії, фільольогії, літератури і т.д. Вказав на природні багатства України та господарські підвалини державности. Закінчив промову словами, що щойно фашизація Європи та 20-століття дозволить усім народам здійснити справжнє самовизначення. 30) *K o r i e r e D i p l o m a t i c o* К о н с о л я р е, з 31-грудня 37 Льв Україна nell' XX annuale (річницю) della proclamazione d' indipendenza (незалежности). Порівнює величезна стаття *E. Insaubato* починається іднок іронією, що раз совітська конституція (§ 17) дозволяє кожній республіці вийти з союзу, то обговорення питання незалежности України не означає порушення міжнародних прав і звичаїв та вмішування до внутрішніх справ Росії. Стаття подає багато невідомих закордонном подробиць з перебігу революції та визвольної боротьби України і взагалі змальсує їх критично, правда, і суб'єктивно. Центральна Рада надто все протягає, соціалдемократи не слухають рішучішого голосу Грушевського, народ зате пре до рішення. Видання універсалів змальсує автор незвичайно живо; тільки порівняння з Мірабо, хоч і як умовне, все ще забагато робить чести Винниченкові. Боротьба з большевиками, Берестя, суперничання німецької та австрійської політики, гетьманат, директорія. В Італії - це найцікавіше - 43.000 галицьких полонених; можна би їх озброїти, кораблі, що завезли їх до України, вернули б з вантажем збіжжя та вугілля; потрібним Італії. В Парижі дозволять анкети серед полонених, 40.000 голоситься до України, але Орляндю уступає перед завзятим спротивом Клемансо... Сьогодні українці оглядаються на протибольшевицькі держави, але Японія далека, велика Польща не кожному видається безпечним гарантом української свободи, самої німецької помочі може не вистарчити, отже оживлення українських зв'язків також з Італією.

31) *R o m a F a s h i s t a*, з 30-грудня 37, Льв університари українці e la CIE, передруковує з коротким прихильним коментарем французький лист українських студентів до генерального секретаріату CIE в справі недопущення їх на 7-міжнародні спортові змагання в Парижі. 32) *L' O s s e r v a t o r e* Р о м а н о, 1-березня 37 І феделі (вірні) рутені пер іль Санто Падре (за Св.Отця), дає широкий опис святкування 15-и ліття інкоронації Папи Пія XI, зокрема наводить довгі уступи з промови Ексцеленції Митрополита Шептицького. Крім цієї ще тільки одна кореспонденція зі Львова (трохи мало на живіші зношини!), а саме з подорожі Етторе Сеттани в 33) "Р о м а" Неаполь 6-лютого 1937, Україна інквіста (неспокійна), з одною світлинкою. Дуже мило вражає тут відчуження українських околиць і людей автором як щось близьке італійській душі. Львів - цеж наче ті "наші розкішні містечка Тоскани"... Вечером (на селі) солодкі співи, найгарніші на півночі (розуміється на північ від Італії), імпровізують народні співаки й поети. Ніде південний характер не помітний...

українського народу та не без іронічних приміток на адресу сусідів. Натомість авторка статті в 34) *Л'є Віє дел'є Мондо*, № XII 1937, Аспетті е ріссорсе делля Польонія (Польща: країна і багатства, можнаби свобідно перекласти), Анна-Марія Гоббі-Велькреді між 34 міліонами Поляків не згадує ні слова про українців, хоч на 25 світлин подає три з українських сволитць (з того дві з Полісся).

Поява української граматики для Італійців Евгена Онацького викликала дуже симпатичні коментарі в пресі. Перед нами нажаль тільки дві статті. 35) *Коррієре Діплوماتіко Консоляре*, Рим з 20. січня 1938 *Л'є Італія а уна Грамматіка Україна*. Велика стаття Лючіано Франці підкреслює вагу видання граматики для інтенсифікації зносин Італії з Україною, землею середземноморською, культурою західної, власне латинської. Росія ніколи не знала культури й права цесарського Риму і Риму християнського, тоді як Україна мала європейське історичне завдання оборони перед азійським напором. Згадує ще з поревольційної історії України і теперішнє важке положення під большевиками. Самосубство Любченка зводить у звязок з його підтримуванням друку українського словника Академії. Самаж українська мова гарна й милозвучна - тут наводить про це уступ з Онацького. Вітає підготування українсько-італійського словника. Друк граматики Онацького закінчено саме 4. листопада 1937 в річницю італійської перемоги в світовій війні. Перемогою для українців, що на чужині працюють для освободження батьківщини, є видання гарної граматики. Майбуть автор має тут на думці не лише безпосереднє але й симптоматичне значіння цього факту для італійсько-українських взаємин. Італійці нарід латинський і середземноморський (тими самими прикметниками вище характеризує Україна), горді з того що свок 1000 літню культуру заніс аж на українські побережжа Чорного моря... шире бажає гордій та шляхотній Україні незалежності від Москви та руйнуючих впливів большевицького імперіялізму.

36) *Рома Фашіста* з 25. листопаду 1937, Г.Т. подає звістку про видання граматики Онацького та що українська мова органічно ввійшла до програми навчання Королівського Високого Орієнтального Інституту в Неаполі. Далі подає кілька загальних і політичних інформацій про Україну і підкреслює геройське завзяття серед переслідувань і на вигнання. Стверджує, що на українську мову переложено "Володаря" Макіявелі, твори Грації Деледда... що в українській мові появилися "Муссоліні, людина й чин", що появлялося завше богато сатей про Італію, та що за кордонами зрозуміння для фашизму виявили в першу чергу українці. Італійська молодь мусить пізнати сили, що діють на європейському сході. Українська грамматика дає змогу пізнати мову, літературу й побут, а передовсім протимосковського духа, що від Мазени до Петлюри, від Шевченка до Франка провадить вічну боротьбу за українські національні права. Але крім граматики ще треба словника, треба перекладів; викснучи і це Орієнтальний Інститут заслужить ся і для італійської культури і для італійської ідеї.

З приводу нової книжки Михайла Островерхи пише Джіячінто Тревізонно в 37) *Рома Фашіста*, з 27. січня 38 довгу статтю "Уна нуова публікаціоне україна сулль' Імперо". Зріст націоналізму, молодеца енергія Італії та її ревізіоністичне становище до мирових договорів впливали на зріст зацікавлення фашизмом, в першу чергу також до большевиків.

турні впливи і традиції. В добі, коли 52 держави старалися звязати руки Італії в її поході в Африці, українці виявляли свої симпатії та зрозуміння до цього. Зокрема передруковувала тоді українська преса статті цього часопису. Саме тоді цикл викладів Островерхи про фашистівську Італію викликав зацікавлення в найширших українських колах. Вийшли дві його книжки, сьогодні - третя має зацікавити українців з новою імперією. Слідують короткий зміст та признання для ясності й об'єктивності викладу. Дуже позитивну характеристику Липи, зокрема оцінку його "Рубана" подає Лхиджі Сальвіні в 38)Ч і р к о л і, Рим кн. XI/XII, 1937 поруч з перекладом "Рубана". Німецький переклад цієї статті появиться в німецькім виданні наших "Вістей". Врешті в римськім місячнику 39)К о н к в і с т е, присвяченому культурі й критиці (січень 1938) появилася стаття проф. Лавра Майнарді; "Віта поетика ді Тарас Шевченко". Автор навіязує на свято 22-ого січня, підкреслює завзяту боротьбу європейської України проти большевиків і для кращого засування ваги України в культурному світі Європи переказує життєпис Шевченка. Підкреслює ідейність поета, який жертвував огляди на домашнє щастя чи на блискучу кар'єру своїй любові до України. Стиль дуже теплий, наведені деякі переклади: "Не женися на багатій"... "Мені однаково"... "Не для людей"... Закінчує словами: "Немає в світі України, немає другого Дніпра".

За цей гарний життєпис Шевченка, за промову з нагоди 20-ої річниці української незалежності (див. № 29) та взагалі за надіслання статей з італійської преси, які ввійшли в цей огляд, належить проф. Майнарді найширша подяка.

Р. Димінський

ДРІВНІ ВІСТІ:

(ВУНІ) Свято державности в Берліні. Дня 22-ого січня уладила "Українська Громада в Німеччині" Свято Державности в салі "Учительського Союзу"; на святі були виголошені два реферати: д-ра З. Кузелі про розвиток і характер української національної і державної традиції та Ом. Тарнавського про значіння державних актів з січня 1918 і 1919-ого рр.

(ВУНІ) Нове число інформативного журналу "Україніше Культурбе-ріхте" (№ 35 за грудень 1937) принесло крім огляду журналів і дрібних вісток статті д-ра З. Кузелі про Миколу Лисенка, проф. Д-ра І. Мірчука про національний елемент в системі совітського виховання, доц. д-ра Б. Крупницького про українську політику Карла XII в Бендерах і д-ра І. Турина про духовну семінарію у Відні та рецензії Скорописа: на повість Койца: Штіллес Лянд - гелібтес Лянд, Крупницького на "Україну під червоним ярмом" Ковалевського, Кузелі на Звідомлення Ревізійного Союзу на інтернаціональний конгрес і Маскуевича на спомини Агріколі.

(ВУНІ) Німецька стаття про митрополита Шептицького. Пралат др. Петро Вергун помістив у мінхенському журналі "Der Christliche Orient in der Ferngengenheit und Tegenwart"; у I-ому числі за 1938-ий рік, вступну статтю про митрополита Шептицького п. з. "Metropolit Sheptytskyi, Formkempfer für die

(ВУНІ) українські пісні в берлінському радіо. Дня 26 січня німецьке радіо "Дойчляндзендер" передавало вечером між 6½ - 7 год. виклад д-ра Г.А.К і п пер ва-Зонненберга про Гуцульщину, ілюстрований українськими народними піснями у прекрасному мистецькому виконанні п. Іваницької-Іваницької.

У СПРАВІ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ТА НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКА

Комунікат № 2

В зв'язку з першим комунікатом-покликом Комісії для складення українсько-німецького й німецько-українського словника при УНІ в Берліні (ВУНІ, VI № I з дня 31. I. 1938) одержала Комісія матеріял від кількох українських громадян в приблизній сумі 5.000 карток різного формату, виповнених українсько-німецькими чи іншими, як напр. українсько-чесько-англійсько-німецькими словниковими гаслами.

Крім цього декілька замісцевих громадян звернулися до Комісії з пропозицією співпрацювати в словнику в своїх фахових ділянках й рівночасно з запитами про умови співпраці. Ще раз зазначимо, що зголошені й використані нами матеріяли, як узагалі співпраця поодиноких авторів будуть у словнику виразно підкреслені й відзначені. Крім цього подаємо до відома зацікавлених, що покриваємо кошти пересилання матеріялів і вислаємо після виходу словника співробітникам авторські примірники.

Матеріяли, що вже наспіли на адресу Комісії, мають найрізніший вигляд і найрізніший формат, не говорячи про техніку розпису гасел. Заки подамо в цьому напрямку в'яснення в окремому комунікаті, прохаємо наших замісцевих співробітників звертати увагу на розміри карточок й цим заощадити працю Комісії, а саме непотрібне переписування карточок удруге. Принятий у нас формат "Дін А 7" тобто формат ширини 7.4, довжини 10.5 см (1/16 частина з цілого т.зв. нормалізованого аркуша). Це наше завваження торкається матеріялу передусім тих співробітників, що погодилися переслати виписки зі своїх збірок чи теж почати співпрацю з виписку термінів у своїй фаховій ділянці. Хто ж має вже готовий матеріял, а ще його не переслав до Комісії, хай без переписування це негайно зробить, бо ми обмежені часом.

При зголошуванні нових матеріялів прохаємо виразно зазначувати його якість (що за ділянка, як розписаний і т.д.) та кількість (скільки гасел, карточок, їхні розміри тощо).

Всякі запити й листування в справі словника прохаємо адресувати на Український Науковий Інститут (Вертербух) Берлін С 2, Брайтештр. 36 (латинськими літерами внизу цієї сторінки).

За Комісію для складання Словника
Проф. Др. З. Кузеля в.р. в.р. др. Ярослав Рудницький

